

รูปแบบความสัมพันธ์ของเครือข่ายพลัง “บวร” กับความมั่นคงทางอาหาร

The Relationship Model of The Network of Community, Temple and Government for Food Security

ณัฐพงศ์ อภิโชติเดชสกุล^{1,*} และ กัลยาภัทร์ อภิโชติเดชสกุล²

Nattapong Apichotdechakul^{1,*} and Kanyapas Apichotdechakul²

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์, อาจารย์ประจำหลักสูตรการพัฒนชุมชน, คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา;

Assistant Professor, Lecturer of Community Development Program, Faculty of Humanities and Social Sciences, Songkhla Rajabhat University; email: nattapong.ap@skru.ac.th

² อาจารย์ประจำหลักสูตรการพัฒนชุมชน, คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา;

Lecturer of Community Development Program, Faculty of Humanities and Social Sciences, Songkhla Rajabhat University; email: kanyapas.ap@skru.ac.th

* Corresponding author email: nattapong.ap@skru.ac.th

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์: (1) เพื่อศึกษาพัฒนาการความมั่นคงทางอาหาร และ (2) เพื่อศึกษาและสังเคราะห์รูปแบบความสัมพันธ์ของเครือข่ายพลัง “บวร” กับความมั่นคงทางอาหาร

วิธีการศึกษา: เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเฉพาะเจาะจง จำนวน 15 คน ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก สทนากลุ่มย่อย และการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม โดยดำเนินการตรวจสอบและวิเคราะห์ข้อมูลแบบสามเส้า

ข้อค้นพบ: รูปแบบความสัมพันธ์ของเครือข่ายพลัง “บวร” กับความมั่นคงทางอาหาร มีลักษณะเป็นเครือข่ายหลายระดับที่มีการเชื่อมโยงกันอย่างกว้างขวาง และเป็นเครือข่ายแบบไม่เป็นทางการ การสร้างเครือข่ายเริ่มจากความสัมพันธ์ส่วนตัว มีลักษณะร่วมที่เกิดจากความรู้สึกเป็นคนบ้านเดียวกัน มีรากฐานบรรพบุรุษร่วมกัน มีประวัติศาสตร์ร่วมกัน มีการขยายเครือข่ายทั้งแนวราบและแนวดิ่งผ่านการมีปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยนที่มีขอบเขตชัดเจน มีลักษณะเป็นความสัมพันธ์เชิงซ้อนแม้จะมีจุดมุ่งหมายร่วมกันอยู่บนพื้นฐานของแลกเปลี่ยนผลประโยชน์เป็นหลัก ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนทั้งที่สมดุลและไม่สมดุล ซึ่งช่วงเวลาของความสัมพันธ์ขึ้นอยู่กับระดับความสัมพันธ์ส่วนตัวของสมาชิกในเครือข่าย

คำสำคัญ: รูปแบบความสัมพันธ์, เครือข่ายพลัง “บวร”, ความมั่นคงทางอาหาร

Abstract

Purpose: The objective of this research was to (1) study the development of food security, and (2) study and synthesize the relationship model of the network of community, temple and government for food security

Methodology: The Methodology of this research is qualitative research. The method was used to select 15 specific informants through in-depth interview as well as group discussion and participatory observations. By examining and triangulating data.

Findings: The results of the social networks of community, temple and government were multi-mode networks, and informal networks. Social networks were built from personal relations and have a shared history and then extended vertically and horizontally through exchange interactions with stable boundaries. The relationships in networks were multi-relational, benefit exchange, balanced reciprocity and negative reciprocity, and the duration of relationships was based on personal relations.

Keywords: The relationship model, The network of community, temple and government, Food security

1. บทนำ

ความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ (Basic Human Needs) ถือว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญมากอย่างหนึ่งของมนุษย์ ตามทฤษฎีของ มาสโลว์ (Maslow) ได้กล่าวไว้ว่า ความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ เป็นสัณฐานที่ติดตัวมนุษย์ มาแต่กำเนิดมีอยู่ 5 ขั้นตอน เริ่มจากต่ำสุดไปสูงสุด โดยที่มนุษย์จำเป็นต้องได้รับการตอบสนองความต้องการขั้นต่ำสุด จนเป็นที่พอใจก่อน จึงจะนับไปสู่ความต้องการขั้นสูงตามลำดับ ซึ่งความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ขั้นแรกสุด (ต่ำสุด) คือ ความต้องการทางด้านร่างกาย (Basic Physiological Need) เป็นความต้องการพื้นฐานของมนุษย์เพื่อการอยู่รอด เช่น ความต้องการอาหาร น้ำ อากาศ ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม เป็นต้น เพราะฉะนั้น “อาหาร” ถือได้ว่าเป็นปัจจัยสำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ เพราะหากขาดอาหารหรือได้รับไม่เพียงพอแล้วนั้น จะส่งผลทำให้ไม่สามารถพัฒนา ศักยภาพในทุก ๆ ด้านได้อย่างมีประสิทธิภาพ เมื่อเข้าสู่ศตวรรษที่ 2000 ประเด็นเรื่องความมั่นคงทางอาหารได้รับความสำคัญมากขึ้นโดยสหประชาชาติ (United Nations: UN) ได้กำหนดเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) ตั้งแต่ช่วงเดือนมิถุนายน ค.ศ. 1992 ในการประชุมสุดยอดโลก (Earth Summit) ณ กรุงริโอเดจาเนโร ประเทศบราซิล ซึ่งมีสมาชิกเข้าร่วมกว่า 178 ประเทศ ได้ประกาศใช้แผนปฏิบัติการเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (Agenda 21) จนกระทั่งหลังปี ค.ศ. 2015 ได้กำหนดเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน 17 เป้าหมาย โดยให้ความสำคัญกับเรื่องการมีอาหารที่เพียงพอและมีโภชนาการ ด้วยการกำหนดไว้ในเป้าหมายที่ 2 ว่า “ยุติความหิวโหย บรรลุความมั่นคงทางอาหาร และยกระดับโภชนาการและส่งเสริมเกษตรกรรมที่ยั่งยืน (End hunger, achieve food security and improved nutrition and promote sustainable agriculture)” ที่ครอบคลุมประเด็นต่าง ๆ ตั้งแต่ (1) การเข้าถึงอาหารปลอดภัยและมีโภชนาการ (2) ยุติภาวะทุพโภชนาการ (3) เพิ่มผลิตภาพและการเข้าถึงทรัพยากร และโอกาสต่าง ๆ ของเกษตรกรรายย่อย ซึ่งรวมถึงผู้หญิง คนพื้นเมือง เกษตรกรที่ทำกินในครัวเรือนแบบยังชีพ

คนเลี้ยงปศุสัตว์และประมงพื้นบ้าน (4) เกษตรกรรมที่ยั่งยืนและปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และช่วยพัฒนาคุณภาพดินได้ และ (5) ความหลากหลายทางพันธุกรรม การเข้าถึง การใช้ประโยชน์ และแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นอย่างเท่าเทียมและเป็นธรรม

แม้ว่าประเด็นความมั่นคงทางอาหารในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จะมีไช่ประเด็นใหม่ แต่พัฒนาการของเรื่องนี้ทั้งในด้านนโยบายและการศึกษายังมีอยู่อย่างจำกัดด้วยเหตุผลประการสำคัญ คือ ความเชื่อที่ว่าประเทศในภูมิภาคนี้ไม่น่าจะมีปัญหาเรื่องความไม่มั่นคงทางอาหาร เนื่องจากโดยลักษณะทางภูมิศาสตร์แล้ว ภูมิภาคนี้มีความอุดมสมบูรณ์มาก แต่จากการศึกษาของ ศิริพร วัชชวลค์ (2558) พบว่า ในปี ค.ศ. 2008 ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีความเสี่ยงในเรื่องความมั่นคงทางอาหาร เนื่องจากมูลค่าการนำเข้าข้าวมีมากถึงเกือบครึ่งหนึ่งของมูลค่าการส่งออกข้าว ในขณะที่ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีความหลากหลายทางชีวภาพและอุดมสมบูรณ์ สามารถผลิตอาหารเพื่อเลี้ยงประชากรภายในประเทศและส่งออกได้เกินครึ่งหนึ่งของผลผลิตทั้งหมด จนสามารถประกาศตัวเป็นครัวของโลกได้ในสมัย พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร เป็นนายกรัฐมนตรี (สมัยแรก) ได้กำหนดเป้าหมายสำคัญในการพัฒนาประเทศไทยเป็นครัวของโลก (Kitchen of the World) เนื่องจากไทยเป็นแหล่งอาหารที่สมบูรณ์ และอาหารไทยมีชื่อเสียงเป็นที่นิยมของชาวต่างชาติ จึงได้มีการแต่งตั้งคณะทำงานโครงการครัวไทยสู่ครัวโลก เมื่อวันที่ 4 เมษายน พ.ศ. 2546 โดยมอบหมายให้นายสมคิด จาตุศรีพิทักษ์ รองนายกรัฐมนตรีเป็นประธาน โดยมีเป้าหมาย 4 ประการ คือ (1) สามารถส่งออกสินค้ารายใหญ่ 1 ใน 5 ของโลกภายใน 2-3 ปี และเป็นผลิตภัณฑ์ที่ได้รับความนิยมในระดับสูงด้านความปลอดภัยและสุขอนามัย (2) ผลักดันให้วัตถุดิบในการปรุงอาหารของไทย ตลอดจนเครื่องปรุงอื่น ๆ สามารถส่งออกได้มากขึ้น (3) เพื่อสนับสนุนให้ร้านอาหารไทยในต่างประเทศ เป็นศูนย์กลางการกระจายข้อมูลการท่องเที่ยว รวมทั้งเป็นจุดประชาสัมพันธ์ประเทศไทยให้ชาวต่างชาติได้รับรู้และเป็นแหล่งขายสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ และ (4) สนับสนุนการเปิดธุรกิจอาหารไทยในต่างประเทศ เพื่อผลักดันให้ร้านอาหารไทยที่บริการอาหารรสชาติไทยแก่รวมทั้งที่มีมาตรฐานที่เป็นสากล แม้ว่าในช่วงปี พ.ศ. 2549-2553 การส่งออกข้าวไทยมีส่วนลดการตลาดค่อนข้างสูง อยู่ระหว่างร้อยละ 26-35 และเป็นอันดับหนึ่งของโลก แต่การสรุปว่าประเทศไทยจะมีความมั่นคงทางด้านอาหาร (Food Security) เนื่องจากผลผลิตมากและเป็นผู้ส่งออกอาหารนั้นอาจเป็นการสรุปที่เร็วเกินไป ทั้งนี้เพราะสภาวะภูมิอากาศที่เปลี่ยนแปลง (Climate Change) ส่งผลให้ประเทศไทยประสบกับปัญหาภัยธรรมชาติ เช่น ปัญหาภัยแล้ง ปัญหาน้ำท่วม ซึ่งส่งผลต่อโครงสร้างการผลิตสินค้าเกษตร ดังนั้นจึงมีแนวโน้มว่าประชากรไทยอาจมีความเสี่ยงในการเข้าถึงอาหารในอนาคตได้ โดยเฉพาะประชาชนที่มีฐานะยากจน ทั้งคนจนที่อยู่ในเขตเมืองและคนจนที่อยู่ในเขตชนบท

อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาการใช้ที่ดินของประเทศไทย พบว่า ประเทศไทยมีการใช้ที่ดินเกี่ยวกับการทำนาข้าวลดลงอย่างต่อเนื่อง จากข้อมูลของสำนักงานสถิติแห่งชาติ พบว่า ปี พ.ศ. 2553 มีพื้นที่การทำนาข้าว จำนวน 70,278,004 ไร่ ในขณะที่ปี พ.ศ. 2562 มีพื้นที่การทำนาข้าว จำนวน 68,722,388 ไร่ แสดงให้เห็นว่าประเทศไทยมีพื้นที่การทำนาข้าวลดลง 1,555,616 ไร่ ซึ่งภาคกลางถือเป็นพื้นที่สำคัญของการทำนาข้าว เนื่องสภาพภูมิประเทศเป็นพื้นที่ราบลุ่ม มีน้ำท่วมขัง เหมาะแก่การเพาะปลูกข้าว โดยเฉพาะอย่างยิ่งจังหวัดชัยนาท ถือเป็นพื้นที่สำคัญของการทำนา เนื่องจากเป็นแหล่งต้นน้ำของเขื่อนเจ้าพระยา ทำให้ประสบปัญหาด้านการขาดแคลนน้ำน้อยที่สุด ดังจะเห็นได้จากการขยายพื้นที่ในการทำนา จากข้อมูลของสำนักงานสถิติแห่งชาติ พบว่า จังหวัดชัยนาทได้ขยายพื้นที่การใช้ที่ดินเพื่อการทำนาข้าว โดยปี พ.ศ. 2553 มีพื้นที่การทำนาข้าว จำนวน 791,440 ไร่ ต่อมาปี พ.ศ. 2562 มีพื้นที่การทำนาข้าว จำนวน 817,297 ไร่ แสดงให้เห็นว่าจังหวัดชัยนาทมีพื้นที่การทำนาข้าวเพิ่มขึ้น 25,857 ไร่ ในขณะที่

การวิเคราะห์ตัวชี้วัดภาวะความยากจนของประเทศไทย พ.ศ. 2560 กลับพบว่า ผู้อาศัยอยู่ในพื้นที่เขตเทศบาลของจังหวัดชัยนาทเป็นจังหวัดที่มีคนจนมากที่สุดในประเทศไทย คิดเป็นร้อยละ 11.6 และมีความรุนแรงความยากจนร้อยละ 1.5 ซึ่งสูงที่สุดของประเทศไทยเช่นกัน สอดคล้องกับข้อมูลลักษณะการถือครองที่ดินจังหวัดชัยนาทที่พบว่าการถือครองที่ดินเพื่อการเกษตรของคนชัยนาทลดลง โดยปี พ.ศ. 2553 ถือครองที่ดินตนเอง จำนวน 431,730 ไร่ และปี พ.ศ. 2562 ถือครองที่ดินตนเอง จำนวน 393,874 ไร่ แสดงให้เห็นว่าเกษตรกรชาวชัยนาท สูญเสียที่ดินเพื่อการเกษตร จำนวน 37,856 ไร่ ข้อมูลจากสำนักงานสถิติแห่งชาติได้สะท้อนปรากฏการณ์ความยากจนของชาวนาในจังหวัดชัยนาท ซึ่งถือเป็นผู้ผลิตความมั่นคงทางอาหารหลักของประเทศ แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า “เกษตรกรที่ทำนาข้าว ยิ่งทำยิ่งยากจน ไม่สามารถดูแลทรัพยากรที่ดินของตนเองไว้ได้” จนกลายเป็นแนวโน้มที่สำคัญยิ่งของจังหวัดชัยนาทที่ในอนาคต เกษตรกรอาจต้องสูญเสียพื้นที่การทำนาข้าวของตนเองลงอีกจนต้องกลายเป็นแรงงานรับจ้าง ต้องเช่าที่ดินทำนา หรือไม่ก็ละทิ้งการทำนาข้าว ซึ่งสุดท้ายจะส่งผลต่อความมั่นคงทางอาหารในระดับครัวเรือนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ด้วยเหตุนี้ ปัญหาความมั่นคงทางอาหารในระดับครัวเรือนของชุมชนจึงเป็นประเด็นที่ควรตระหนักเป็นอย่างยิ่งของจังหวัดชัยนาท เพราะอาจต้องสูญเสียพื้นที่เชิงยุทธศาสตร์ของการผลิตอาหารที่สำคัญของประเทศให้แก่คนภายนอก

จากการศึกษา พบว่า เครือข่ายความร่วมมือในลักษณะพลัง “บวร” ซึ่งถือเป็นรากฐานทางวัฒนธรรมของสังคมไทยนั้น มีความสามารถในการขับเคลื่อนชุมชนได้หลากหลายประเด็น ทั้งเรื่องการศึกษา การขับเคลื่อนชุมชน และการดูแลสุขภาพ ซึ่งการศึกษาของ พระครูสิริปัญญาภิวัฒน์ (2565) และ ธาดา วรณธนปิยกุล, ทองอินทร์ ไหวดี, สิงหา จันทริยวงษ์ และปิยศักดิ์ สีดา (2565) พบว่า พลัง “บวร” เกิดจากเกิดจากการมีส่วนร่วมของภาคีการพัฒนาทุกภาคส่วนทั้งในระดับชุมชน อำเภอ จังหวัด และประเทศ เป็นกลไกการขับเคลื่อนร่วมกันในลักษณะสามฝ่ายระหว่างบ้านหรือหมู่บ้าน วัด และโรงพยาบาล/โรงเรียน ในการดูแลสุขภาพตนเอง หลังสถานการณ์โควิด-19 จึงควรรณรงค์ให้ประชาชนมีค่านิยมการดูแลสุขภาพตนเอง และกำหนดจารีตประเพณีในหมู่บ้านให้ร่วมมือกันสร้างกลไกการป้องกันและควบคุมโรค ส่งเสริมสุขภาพ รักษาพยาบาลและการฟื้นฟูสุขภาพอย่างเป็นระบบ ตลอดจนมีการปลูกฝังค่านิยมและวัฒนธรรมที่ดีทั้งด้านคุณธรรมและจริยธรรม โดยเน้นศีล 5 และหลักธรรม 8 หัวข้อ ประกอบด้วย (1) ศีลธรรมและวัฒนธรรม (2) สุขภาพอนามัย (3) สัมมาชีพ (4) สันติสุข (5) ศึกษาสงเคราะห์ (6) สาธารณสงเคราะห์ (7) กตัญญูกตเวทิตาธรรม และ (8) สามัคคีธรรม ทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะนำหลักการของพลัง “บวร” มาใช้ในการเสริมสร้างความมั่นคงทางอาหารของชุมชน ดังนั้น การขับเคลื่อนประเด็นความมั่นคงทางอาหารโดยอาศัยเครือข่ายพลัง “บวร” นับเป็นเครื่องมือหนึ่งที่ทำให้คนชัยนาทสามารถเรียนรู้ตนเอง วิเคราะห์ตนเอง มองเห็นทุนที่มีอยู่ ตลอดจนสามารถเตรียมตัวเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงได้อย่างรู้เท่าทัน โดยอาศัยข้อมูลเป็นฐานคิดวิเคราะห์ ซึ่งส่งผลต่อแนวทางการขับเคลื่อนงานด้านการพัฒนาในพื้นที่ได้เป็นอย่างดี ดังนั้นการศึกษาครั้งนี้จึงเล็งเห็นความสำคัญของแนวทางการขับเคลื่อน การจัดรวบรวมข้อมูลฐานทรัพยากร พร้อมทั้งศึกษาวิเคราะห์รูปแบบความสัมพันธ์ของเครือข่าย ซึ่งฐานข้อมูลดังกล่าวจะเป็นแนวทางในการสร้างความมั่นคงทางอาหารให้กับคนไทย อีกทั้งยังนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาคืนกลับไปยังชุมชนเพื่อกระตุ้นและให้คนในพื้นที่ได้ทราบถึงทุนชุมชนที่มีอยู่ เพื่อจัดการกับสถานการณ์ความไม่มั่นคงทางอาหารในพื้นที่ต่อไป

2. วัตถุประสงค์

- 2.1 เพื่อศึกษาพัฒนาการความมั่นคงทางอาหารของเครือข่ายพลัง “บวร” วัดทรงสวย จังหวัดชัยนาท
- 2.2 เพื่อศึกษาและสังเคราะห์รูปแบบความสัมพันธ์ของเครือข่ายพลัง “บวร” กับความมั่นคงทางอาหาร

3. วิธีการศึกษา

การวิจัยเรื่องนี้เป็นวิจัยเชิงคุณภาพ มีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

3.1 ผู้ให้ข้อมูลหลัก ใช้วิธีการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง จำนวน 15 คน โดยมีเกณฑ์ในการเลือก คือ (1) เป็นผู้ที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมของเครือข่ายพลัง “บวร” วัดทรงสวย ไม่น้อยกว่าร้อยละ 80 (2) เป็นคณะกรรมการเครือข่ายพลัง “บวร” วัดทรงสวย (3) เป็นผู้ที่มีอำนาจในการตัดสินใจด้านการบริหารจัดการเครือข่ายพลัง “บวร” วัดทรงสวย และ (4) เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ทำงาน/ขับเคลื่อนกิจกรรมร่วมกับเครือข่ายพลัง “บวร” วัดทรงสวย ไม่น้อยกว่า 5 ปี

3.2 เครื่องมือในการวิจัย ใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างในกระบวนการสนทนากลุ่มย่อย และแบบสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม เพื่อสังเคราะห์รูปแบบความสัมพันธ์ของเครือข่ายพลัง “บวร” วัดทรงสวย ซึ่งสร้างตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยผ่านแนวคิดการวิเคราะห์เครือข่ายทางสังคม และแนวคิดปรากฏการณ์วิทยา

3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

3.3.1 ติดต่อประสานงานผู้ที่สามารถให้ข้อมูล และทำการขออนุญาตเข้าพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูล และสอบถามข้อมูลเบื้องต้น

3.3.2 สัมภาษณ์และทำการสัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล ด้วยการใช้เครื่องมือศึกษาชุมชนในการเก็บข้อมูล โดยเลือกใช้รูปแบบการศึกษา 2 รูปแบบ คือ (1) ผังประวัติศาสตร์ชุมชน สำหรับการวิเคราะห์พัฒนาการความมั่นคงทางอาหาร และ (2) แบบวิเคราะห์เครือข่ายทางสังคม เพื่อศึกษาและวิเคราะห์รูปแบบความสัมพันธ์ของเครือข่ายพลัง “บวร” วัดทรงสวย

3.3.3 ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นกรอบในการออกแบบการวิจัย การกำหนดข้อคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ และเป็นโจทย์ในการสังเกตการณ์ ศึกษาเปรียบเทียบปรากฏการณ์ที่พบโดยตนเองกับงานวิจัยอื่น ๆ ว่าเป็นไปในทิศทางเดียวกันหรือไม่

3.3.4 ลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลภาคสนาม ใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม และการสนทนากลุ่มย่อย ซึ่งแต่ละวิธีการมีรายละเอียด ดังนี้ (1) การสัมภาษณ์เชิงลึก โดยใช้ข้อคำถามที่กำหนดในแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างในการสัมภาษณ์ทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ โดยผู้วิจัยได้เตรียมข้อคำถามแบบกว้าง ๆ มาล่วงหน้าแบบไม่จำกัดคำตอบในการพูดคุยร่วมกัน (2) การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดโจทย์ในการสังเกตการณ์ไว้ล่วงหน้า เพื่อช่วยให้เข้าใจปรากฏการณ์ที่พบในระหว่างลงภาคสนาม และ (3) การสนทนากลุ่มย่อย โดยใช้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์นำมาเป็นแนวคำถามในการสนทนากลุ่มย่อย เพื่อตรวจสอบ เติมเต็ม รวมถึงยืนยันข้อมูล

3.3.5 นำข้อมูลมาวิเคราะห์ เขียนสรุป และนำเสนอข้อมูลเชิงพรรณนาที่ครอบคลุมแนวคิดในการวิจัย โดยใช้เวทีประชาคม ซึ่งผู้วิจัยใช้ข้อมูลจากการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมเป็นแนวคำถามในการจัดเวทีประชาคม รวมถึงการสังเคราะห์รูปแบบความสัมพันธ์ เพื่อให้เวทีประชาคมได้ยืนยัน/ตัดทอน และเติมเต็ม ผลการวิเคราะห์รูปแบบความสัมพันธ์ของเครือข่ายพลัง “บวร” วัดทรงสวย

3.4 การตรวจสอบและการวิเคราะห์ข้อมูล หลังจากการรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูลแบบสามเส้า คือ (1) ด้านข้อมูล พิจารณาแหล่งเวลา แหล่งสถานที่ และแหล่งบุคคลที่แตกต่างกัน กล่าวคือ ถ้าข้อมูลต่างเวลากันจะเหมือนกันหรือไม่ ถ้าข้อมูลต่างสถานที่จะเหมือนกันหรือไม่ และถ้าบุคคลผู้ให้ข้อมูล เปลี่ยนไปข้อมูลจะเหมือนกันหรือไม่ (2) ด้านผู้วิจัย โดยการเปลี่ยนตัวผู้สังเกตหรือสัมภาษณ์ และ (3) ด้านวิธีการ รวบรวมข้อมูล โดยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ เพื่อรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกัน เช่น ใช้วิธีสังเกตควบคู่ไปกับการสัมภาษณ์ แล้ววิเคราะห์เนื้อหาเปรียบเทียบกับกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎี การใช้งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งวรรณกรรมต่าง ๆ มาอ้างอิง เพื่อนำมาเสนอข้อมูลเชิงพรรณนา ให้สอดคล้องกับประเด็นต่าง ๆ ที่ได้นำเสนอทั้งหมด

4. ผลการศึกษา

4.1 พัฒนาการความมั่นคงทางอาหาร สามารถแบ่งได้เป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 ยุคเสด็จประพาสต้น นับตั้งแต่ พ.ศ. 2451-2499 เป็นช่วงที่ชุมชนมีความอุดมสมบูรณ์ในเรื่องของอาหารทั้งข้าว ปลา พืช ผักต่าง ๆ ซึ่งส่วนใหญ่เกิดขึ้นจากการประกอบอาชีพเกษตรกรรมที่เกื้อกูลกับระบบนิเวศ ทำให้ในนาข้าวมีแหล่งอาหารที่เรียกว่า “ระบบนิเวศนาข้าว” ในขณะที่ในแม่น้ำท่าจีนก็มีปลาอุดมสมบูรณ์ มีความหลากหลายของสัตว์น้ำสูง เนื่องจากแหล่งน้ำมีการไหลเวียนสม่ำเสมอ มีแหล่งอาหารที่เรียกว่า “ระบบนิเวศน้ำจืด” ซึ่งความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งอาหารยุคนี้ สามารถสะท้อนได้จากชื่อวัดทรงเสวย

ระยะที่ 2 ยุคเกษตรผสมผสาน นับตั้งแต่ พ.ศ. 2500-2539 เป็นช่วงที่ชุมชนก็ยังคงมีความอุดมสมบูรณ์ในเรื่องของอาหารทั้งข้าว ปลา พืช ผักต่าง ๆ อยู่พอสมควร วิถีอาชีพก็จะทำนาเป็นหลัก แต่ก็ยกระดับจากทำนาเพื่อขายข้าวเปลือกเป็นทำนาเพื่อขายเมล็ดพันธุ์ข้าว ในขณะที่พื้นที่บริเวณบ้านโดยรอบก็ปลูกพืชผักผลไม้ ไว้สำหรับบริโภค ในครัวเรือน อีกทั้งมีแม่น้ำท่าจีนอยู่ในพื้นที่ ทำให้กลายเป็นแหล่งอาหาร โดยเฉพาะปลา กุ้ง หอยต่าง ๆ ได้อีกทางหนึ่ง แต่กระบวนการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวขึ้นต้องอาศัยการใช้สารเคมีและปุ๋ยเคมีอย่างเข้มข้น ทำให้ทำลายระบบนิเวศของทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งระบบนิเวศนาข้าว และระบบนิเวศน้ำจืด

ระยะที่ 3 ยุคเกษตรเชิงพาณิชย์ นับตั้งแต่ พ.ศ. 2540-2567 เป็นช่วงที่เกษตรกรแสวงหาความมั่นคงในชีวิตผ่านการสะสมความมั่งคั่งในมิติเงินทอง ทั้งการประกอบอาชีพจากชาวนาขายข้าวเปลือกสู่ชาวนาขายเมล็ดพันธุ์ข้าว มีการเลี้ยงปลาในกระชัง ทำให้ระบบนิเวศถูกทำลายไปจนเห็นได้ชัด โดยเฉพาะแม่น้ำท่าจีนซึ่งเปรียบเสมือนแหล่งหล่อเลี้ยงความมั่นคงทางอาหารของชุมชน จนกระทั่งมีการจัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติอันสำคัญนี้ในนาม “ชมรมเรารักแม่น้ำท่าจีน จังหวัดชัยนาท” ถือเป็นความพยายามในการฟื้นฟูระบบนิเวศให้กลับมาอุดมสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ในขณะที่วัดทรงเสวยก็มีบทบาททางสังคมมากยิ่งขึ้น เมื่อพระครูประการสรวิทย์ เจ้าอาวาส ได้ดำเนินกิจกรรมเพื่อการพัฒนาสังคม ซึ่งท่านได้เข้ามาเป็นโฮ์ช่อกลางระหว่างกลุ่มผู้เปราะบางทางสังคม (ผู้พิการ ผู้ป่วยติดเตียง ผู้ยากไร้ รวมถึงในภาวะวิกฤตเศรษฐกิจ) กับกลุ่มผู้มีความมั่นคงทางสังคม ทำให้เกิดพลังหนุนเสริมในการเสริมสร้างความมั่นคงทางอาหารอย่างเป็นรูปธรรม

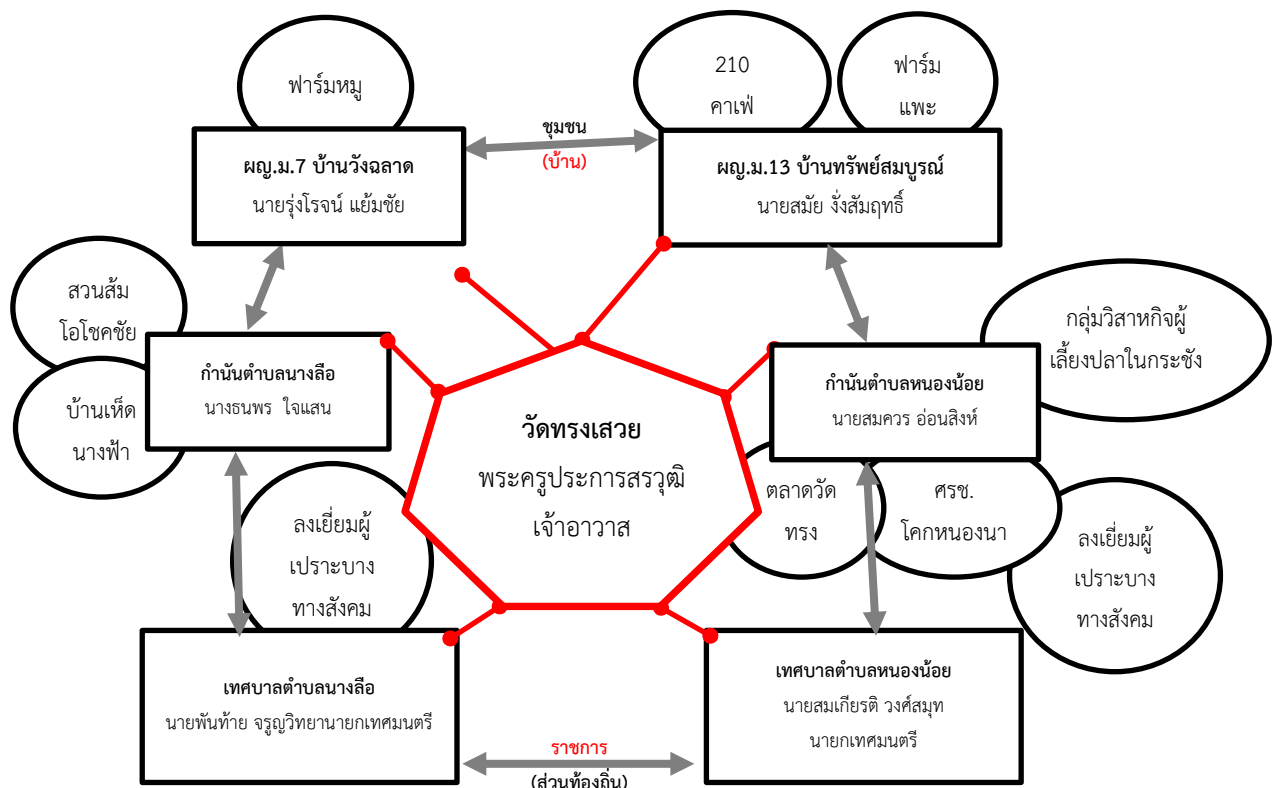
4.2 ความสัมพันธ์ของเครือข่ายพลัง “บวร” วัดทรงเสวย มีอยู่ 6 ลักษณะ ดังนี้

4.2.1 ความสัมพันธ์อันหลากหลายด้วยบทบาทที่มีในสังคม: ความสัมพันธ์เชิงซ้อน (Diversity of Linkage: Multiplex) ของเครือข่ายพลัง “บวร” วัดทรงเสวย เกิดขึ้นจากวิถีชีวิตวิถีวัฒนธรรมที่ผูกโยงผู้คนในพื้นที่ผ่านระบบความเชื่อทางศาสนา โดยมีวัดทรงเสวยเป็นแกนหลัก ซึ่งเครือข่ายพลัง “บวร” วัดทรงเสวยมีองค์ประกอบ 3 ภาคส่วน ได้แก่ (1) ชุมชน (บ้าน) ประกอบด้วย 4 หมู่บ้าน คือ หมู่ที่ 1 บ้านหนองแค ตำบล

หนองน้อย อำเภอสว่างวีรกรรม หมู่ที่ 7 บ้านวังฉลาด หมู่ที่ 8 บ้านหนองแค และหมู่ที่ 13 บ้านทรัพย์สมบูรณ์ ตำบลนางลือ อำเภอมือง จังหวัดชัยนาท โดยมีกำนันทั้ง 2 พื้นที่เป็นแกนหลัก (นางธนพร ใจแสน กำนันตำบลนางลือ กับนายสมควร อ่อนสิงห์ กำนันตำบลหนองน้อย) (2) วัด ได้แก่ วัดทรงสวย โดยมีพระครูประการสรวิทย์ (ศิริสุวัฒน์รังสี) เจ้าอาวาส เป็นแกนหลัก และ (3) ราชการ ได้แก่ เทศบาลตำบลหนองน้อย และเทศบาลตำบลนางลือ โดยมีนายกเทศมนตรีทั้ง 2 องค์ประกอบส่วนท้องถิ่นเป็นแกนหลัก (นายสมเกียรติ วงศ์สมุทร นายกเทศมนตรีตำบลหนองน้อย และนายพันท้าย จรูญวิทยา นายกเทศมนตรีตำบลนางลือ) รูปแบบการเกาะเกี่ยวกันภายในของเครือข่ายพลัง “บวร” วัดทรงสวย เกิดจากปัจจัย 4 ประการ คือ (1) กิจกรรมตามฐานะทางสังคม โดยกำนันผู้ใหญ่บ้านมีหน้าที่ในบำบัดทุกข์บำรุงสุข ซึ่งเมื่อได้รับแต่งตั้งอย่างเป็นทางการแล้วก็จะทำงานกันขึ้นแข็ง ดังนั้น เมื่อมีกิจกรรมทางสังคมต่าง ๆ โดยเฉพาะงานของวัด ทุกคน ทุกฝ่าย ก็จะมาช่วยกันอย่างเต็มกำลัง ทำให้เกิดความเห็นอกเห็นใจ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน (2) กิจกรรมสังคมสงเคราะห์ โดยพระครูประการสรวิทย์ (ศิริสุวัฒน์รังสี) เจ้าอาวาสวัดทรงสวย ดำเนินงานร่วมกับเครือข่ายชุมชน (บ้าน) ผ่านการคัดเลือกของคณะกรรมการระดับหมู่บ้าน ซึ่งมีกำนันของแต่ละพื้นที่เป็นคนประสานงาน นำเสนอข้อมูลผู้ที่สมควรได้รับการดูแล แล้ววัดทรงสวยก็จะประสานผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจมั่นคงทั้งที่เป็นคนในพื้นที่และนอกพื้นที่ช่วยกันบริจาคสิ่งของที่จำเป็น บริจาคทุนทรัพย์ตามกำลังศรัทธา ต่อจากนั้นก็จะมีนัดวันกับผู้นำในหมู่บ้านเพื่อลงมือของที่ระลึก ปกติเจ้าอาวาสจะดำเนินกิจกรรมนี้ในช่วงวันทำบุญวันคล้ายวันเกิดของท่านในทุก ๆ ปี (3) กิจกรรมการประกอบอาชีพ โดยวัดทรงสวยได้เปิดพื้นที่วัดให้เป็นตลาดกลางในการซื้อขายแลกเปลี่ยนผลผลิตทางการเกษตร อาหารการกิน สินค้าอุปโภค และของตกแต่งต่าง ๆ ซึ่งไม่มีการเก็บค่าใช้จ่าย และ (4) ฐานความเป็นเครือญาติในพื้นที่หนองแค ทั้งฝั่งอำเภอมือง และอำเภอสว่างวีรกรรม เดิมตั้งแต่ยุคเสด็จประพาสต้น ก็สืบเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษเดียวกัน แล้วตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนแตกกระจายอันออกไป ความเป็นญาติพี่น้องยังคงดำรงอยู่จนถึงทุกวันนี้ เพียงแต่วิถีชีวิตและวิถีวัฒนธรรมของแต่ละยุคสมัยแตกต่างกัน อาจทำให้ความสัมพันธ์เบาบางลง แม้แต่กำนันธนพร ใจแสน ก็ถือเป็นผู้นำหนึ่งที่ทำหน้าที่ผู้นำชุมชนมาตั้งแต่รุ่นคุณทวด คุณตา คุณพ่อ กระทั่งตกทอดมาสู่รุ่นปัจจุบัน ดังนั้น พื้นที่นี้จึงผูกพันได้ไม่ลำบากมากนัก

ท่านเจ้าอาวาสวัดทรงสวยพยายามดึงคนให้เข้าวัด เพื่อให้คนได้มาเจอกัน มาพูดคุยกัน ดิดัดตรงไหนก็ขอให้แจ้งให้บอก ท่านได้มอบหมายให้กำนันสมควร อ่อนสิงห์ กำนันตำบลหนองน้อย เป็นคนที่คอยจัดการประสานความร่วมมือของทุกภาคส่วน เพื่อให้คนมีอยู่มีกิน ไม่อดอยาก ทำายที่สุด ความพยายามในการเชื่อมโยงคน เชื่อมโยงประเด็น เชื่อมโยงบทบาทต่าง ๆ ทำให้เกิดระบบความสัมพันธ์ที่มีความซับซ้อนทั้งเชิงบทบาทหน้าที่หลักและความเต็มใจ ความมีจิตอาสาในการพัฒนาพื้นที่ รายละเอียดดังแผนภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 1 ลักษณะความสัมพันธ์ฐานบทบาทของเครือข่ายพลัง “บวร” วัดทรงเสวย (ภาพโดยผู้เขียน)

4.4.2 ความสัมพันธ์ทางสังคมบนพื้นฐานของการแลกเปลี่ยน (Transactional Contact) ของเครือข่ายพลัง “บวร” วัดทรงเสวยนั้น มีการต่อรองแลกเปลี่ยนอยู่ตลอดเวลา ซึ่งแตกต่างกันในแต่ละบทบาท ดังนี้

1) บทบาทของวัดทรงเสวยกับชุมชน (บ้าน) คือ การสนับสนุนความมั่นคงทางสังคม (Social Safety Net) เพื่อให้ชุมชน (บ้าน) เกิดความมั่นคง ดูแลตนเอง ดูแลกันเอง ได้อย่างทั่วถึง โดยต้องไม่ทอดทิ้งใครไว้ข้างหลัง หากชุมชน (บ้าน) มั่นคง วัดก็จะมั่นคงตามไปด้วย ดังนั้น ชุมชน (บ้าน) กับวัดต้องเดินไปด้วยกัน

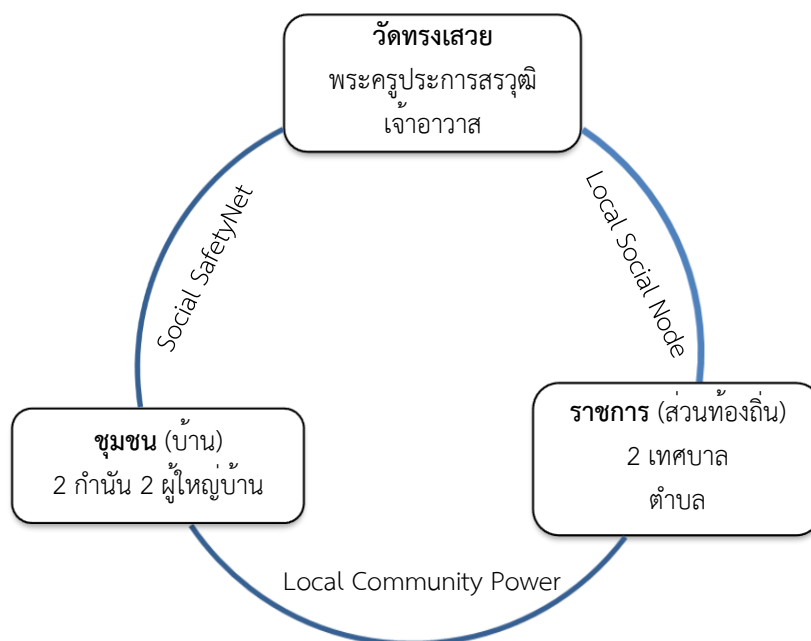
2) บทบาทของราชการ (ส่วนท้องถิ่น) กับวัดทรงเสวย คือ การสร้างจุดเชื่อมต่อเครือข่ายทางสังคม (Local Social Node) เพราะวัดทรงเสวยถือจุดศูนย์กลางของชุมชน ทั้งเรื่องจิตใจ กิจกรรม การช่วยเหลือ ที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ ล้วนสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของวัดทรงเสวย ด้วยเหตุนี้ วัดทรงเสวยจึงกลายเป็นจุดเชื่อมต่อระหว่างเครือข่ายทางสังคมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

3) บทบาทของชุมชน (บ้าน) กับราชการ (ส่วนท้องถิ่น) คือการสร้างพลังในการต่อรอง (Local Community Power) ผ่านการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน ทำให้เห็นอย่างชัดเจนว่าชุมชนมีพลัง ชุมชนสามารถบริหารจัดการกับปัญหาได้ ดังนั้น เมื่อชุมชน (บ้าน) ต้องการความร่วมมือจากราชการ (ส่วนท้องถิ่น) ก็มักจะได้รับการตอบสนอง

ดังนั้น บทบาทของวัดทรงเสวยกับชุมชน (บ้าน) คือ การสนับสนุนความมั่นคงทางสังคม (Social Safety Net) ด้วยการเปิดพื้นที่ให้ชุมชนเข้ามาค้าขายในวัด บทบาทของราชการ (ส่วนท้องถิ่น) กับวัดทรงเสวย คือ การสร้าง

จุดเชื่อมต่อเครือข่ายทางสังคม (Local Social Node) ด้วยการสนับสนุนกิจกรรมทางสังคมของเจ้าอาวาส ส่วนบทบาทของชุมชน (บ้าน) กับราชการ (ท้องถิ่น) คือ การสร้างพลังในการต่อรอง (Local Community Power) ด้วยการร่วมดำเนินกิจกรรมกับเครือข่ายย่อยทั้ง 4 หมู่บ้าน ผูกกับวัดทรงสวย เพื่อให้เกิดพลังต่อรองที่มากเพียงพอ รายละเอียดดังแผนภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 2 ลักษณะความสัมพันธ์ฐานการแลกเปลี่ยนของเครือข่ายพลัง “บวร” วัดทรงสวย (ภาพโดยผู้เขียน)

4.4.3 ความสัมพันธ์ทางสังคมในลักษณะที่เท่าเทียมกันและไม่เท่าเทียมกัน (Directional Flow) ของเครือข่ายพลัง “บวร” วัดทรงสวย เกิดขึ้นจากความยินดีปรีดาในมิติความสัมพันธ์เชิงอำนาจทางวัฒนธรรมที่ชุมชน (บ้าน) ยินยอมให้วัดทรงสวยสถาปนาอำนาจนำ เนื่องจากพระสงฆ์ มีสถานะเป็นชนชั้นพิเศษสำหรับสังคมไทย ในขณะที่ราชการ (ส่วนท้องถิ่น) กลับไม่ได้มีสถานะพิเศษทางชนชั้นเช่นนี้ ดังนั้น ความสัมพันธ์ทางสังคมของเครือข่ายพลัง “บวร” วัดทรงสวย จึงมี 2 ลักษณะ ดังนี้

1) ความสัมพันธ์ที่มีความเท่าเทียมกัน ปรากฏให้เห็นใน 2 รูปแบบ คือ (1) ผลประโยชน์ต่างตอบแทน ได้แก่ วัดทรงสวยได้รับความเชื่อถือศรัทธาจากชุมชน (บ้าน) และได้รับการสนับสนุนกิจการของวัดจากราชการ (ส่วนท้องถิ่น) และ (2) สถานะทางสังคม ได้แก่ ราชการ (ส่วนท้องถิ่น) มองว่าพระสงฆ์ วัดทรงสวย มีสถานะเป็นชนชั้นพิเศษ และวัดทรงสวยก็มองว่าราชการ (ส่วนท้องถิ่น) ก็มีสถานะเป็นชนชั้นพิเศษเช่นเดียวกัน

2) ความสัมพันธ์ที่มีความไม่เท่าเทียมกัน ปรากฏให้เห็นใน 2 รูปแบบ คือ (1) ผลประโยชน์ต่างตอบแทน ได้แก่ ชุมชน (บ้าน) ได้รับผลประโยชน์ในลักษณะตัวบุคคลมากกว่าผลประโยชน์มหาชนจากราชการ (ส่วนท้องถิ่น) แต่ราชการ (ส่วนท้องถิ่น) กลับมองชุมชน (บ้าน) ว่าเป็นฐานเสี่ยงในการรักษาอำนาจทางการเมือง และ (2) สถานะทางสังคม ได้แก่ ชุมชน (บ้าน) มองว่าราชการ (ส่วนท้องถิ่น) คือ ผู้ดูแลความเป็นอยู่ ในขณะที่ราชการ (ส่วนท้องถิ่น)

กลับมาชมชมน (บ้าน) คือ ผู้ที่ต้องถูกปกครอง ในขณะที่ชมชมน (บ้าน) ยกให้พระสงฆ์ วัดทรงสวย มีสถานะเป็นชนชั้นพิเศษ

ดังนั้น ความสัมพันธ์ทางสังคมของเครือข่ายพลัง “บวร” วัดทรงสวย มีทั้งความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมกัน ไม่เท่าเทียม จากผลประโยชน์และสถานะทางสังคมที่แตกต่างกันออกไปของคู่ความสัมพันธ์ รายละเอียดดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 ความสัมพันธ์ฐานผลประโยชน์และสถานะทางสังคมของเครือข่ายพลัง “บวร” วัดทรงสวย

เครือข่าย	ผลประโยชน์	สถานะทางสังคม	เครือข่าย
ชมชมน (บ้าน)	- ได้รับผลประโยชน์ในลักษณะตัวบุคคลมากกว่าผลประโยชน์มหาชน - เป็นฐานเสียงสนับสนุน	- มีสถานะเป็นผู้ดูแลความเป็นอยู่ - มีสถานะเป็นผู้ถูกปกครอง	ราชการ (ส่วนท้องถิ่น)
วัดทรงสวย	- ได้รับความเชื่อถือศรัทธา - ได้พื้นที่ในการประกอบอาชีพ	- มีสถานะเป็นชนชั้นพิเศษ	ชมชมน (บ้าน)
ราชการ (ส่วนท้องถิ่น)	- เป็นฐานเสียงสนับสนุน - เป็นผู้สนับสนุนกิจการ	- มีสถานะเป็นชนชั้นพิเศษ	วัดทรงสวย

4.4.4 ความถี่และระยะเวลาของความสัมพันธ์ (Frequency and Duration of Relationship) ของเครือข่ายพลัง “บวร” วัดทรงสวย มีจุดเริ่มต้นยาวนานเป็นเวลากว่า 116 ปี เพราะมีรากฐานจากความผูกพันระหว่างเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ของวัดทรงสวยกับชมชมน (บ้าน) ซึ่งส่วนใหญ่เป็นคนดั้งเดิม ที่ตั้งรกรากอยู่กันมาแต่ครั้งแผ่นดินสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง แต่ความถี่ของความสัมพันธ์ในเครือข่ายนั้นแตกต่างกันออกไปตามช่วงเวลา ซึ่งปัจจุบัน (พ.ศ. 2567) ได้มีการดำเนินกิจกรรมของเครือข่ายผ่านคณะทำงาน 2 ฝั่ง ดังนี้

1) คณะทำงานฝั่งตำบลนางลือ ซึ่งกำนันธนพร ใจแสน ร่วมกับผู้ใหญ่บ้านอีก 2 หมู่บ้าน ทำงานร่วมกับวัดทรงสวย และเทศบาลตำบลนางลือ ในกระบวนการทำงาน พบว่า กิจกรรมที่ดำเนินการร่วมกันในลักษณะเครือข่าย มี 2 กิจกรรม ได้แก่ การลงเยี่ยมผู้เปราะบางทางสังคม กับตลาดวัดทรงสวย เนื่องจากพื้นที่ค่อนข้างกว้าง ทำให้การดำเนินกิจกรรมค่อนข้างกระจัดกระจาย ผนวกกับข้อจำกัดด้านระเบียบราชการ ทำให้เทศบาลตำบลนางลือไม่สามารถสนับสนุนงบประมาณเพื่อให้วัดทรงสวยจัดกิจกรรมได้

2) คณะทำงานฝั่งตำบลหนองน้อย ซึ่งกำนันสมควร อ่อนสิงห์ ทำงานร่วมกับวัดทรงสวย และเทศบาลตำบลหนองน้อย ในกระบวนการทำงาน พบว่า กิจกรรมที่ดำเนินการร่วมกันในลักษณะเครือข่าย มี 3 กิจกรรม ได้แก่ การลงเยี่ยมผู้เปราะบางทางสังคม ศูนย์เรียนรู้โคกหนองนา กับตลาดวัดทรงสวย เนื่องจากวัดทรงสวยอยู่ในพื้นที่ตำบลหนองน้อย ทำให้การดำเนินกิจกรรมค่อนข้างมีความถี่สูงมาก โดยคณะทำงานของทีมกำนันสมควร อ่อนสิงห์ ต้องจัดการตลาดวัดทรงสวยทุกสัปดาห์ ผนวกกับเทศบาลตำบลหนองน้อย ก็สนับสนุนงบประมาณในการดำเนินกิจกรรมศูนย์เรียนรู้โคกหนองนา

คณะทำงานทั้ง 2 ฝ่ายมีระยะเวลาความสัมพันธ์ที่เหมือนกัน แต่ความถี่ของความสัมพันธ์ไม่เท่ากัน เนื่องจากคณะทำงานฝั่งตำบลหนองน้อย จะมีระดับความถี่ที่สูงกว่าคณะทำงานฝั่งตำบลนางลือ เนื่องจากวัดทรงเสวย มีที่ตั้งอยู่หมู่ 1 บ้านหนองแค ตำบลหนองน้อย อำเภอวัดสิงห์ จังหวัดชัยนาท ทำให้การประสานงานทั้งด้านคนทำงาน งบประมาณ รวมถึงตัวกิจกรรมต่าง ๆ ก็จะมีความถี่ของการขับเคลื่อนมากน้อย

4.4.5 ความสัมพันธ์เชิงบริบทของพื้นที่ (Area Context)

4.4.5.1 ลักษณะทางภูมิประเทศ มีลักษณะพื้นที่เป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำ เหมาะแก่การทำนาและทำไร่ มีแม่น้ำสำคัญไหลผ่านกลางชุมชน คือ แม่น้ำท่าจีน อีกทั้งมีคลองชลประทาน (คลองส่งน้ำพลเทพ) ไหลขนานทั้ง 2 ข้าง เป็นทางยาวไปตลอดแนวเขตของพื้นที่

4.4.5.2) ลักษณะทางภูมิอากาศ อยู่ภายใต้อิทธิพลของมรสุม 2 ชนิด คือ มรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งพัดจากทิศตะวันออกเฉียงเหนือปกคลุมในช่วงฤดูหนาว ทำให้ประสบกับสภาวะหนาวเย็นและแห้ง กับมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ ซึ่งพัดปกคลุมในช่วงฤดูฝนทำให้มีฝนและอากาศชุ่มชื้น

ตารางที่ 2 ข้อมูลปริมาณน้ำฝนและจำนวนวันที่มีฝนตก (ข้อมูลจากสถานีอุตุนิยมวิทยาจังหวัดชัยนาทปี พ.ศ. 2566 ณ วันที่ 31 สิงหาคม 2566)

พ.ศ.	รายการข้อมูล		สัดส่วนปริมาณน้ำฝนที่ตกในรอบปี
	ปริมาณที่ฝนตก (มม.)	จำนวนวันฝนตกในรอบ (วัน)	
2559	1,246.3	102	12.21
2560	1,195.9	116	10.31
2561	680.4	85	8.00
2562	739.9	89	8.31
2563	804.4	98	8.21
2564	1,169.0	93	12.57
2565	1,316.9	127	10.37
2566	656.9	81	8.11

นอกจากนี้ ยังได้มีการวัดคุณภาพน้ำของแม่น้ำท่าจีน ซึ่งเป็นแม่น้ำที่แยกจากแม่น้ำเจ้าพระยา ตั้งแต่ปากคลองมะขามเฒ่า อำเภอวัดสิงห์ ไหลผ่านอำเภอเมืองชัยนาท อำเภอหันคา จังหวัดชัยนาท จนถึงประตูระบายน้ำโพธิ์พระยา จังหวัดสุพรรณบุรี ผ่านจังหวัดนครปฐม แล้วไหลลงสู่ทะเลอ่าวไทยที่จังหวัดสมุทรสาคร ความยาวในช่วงจังหวัดชัยนาท 40 กิโลเมตร แม่น้ำท่าจีนถูกกำหนดให้เป็นแหล่งน้ำประเภทที่ 2 ตามมาตรฐานคุณภาพน้ำในแหล่งน้ำผิวดินของกรมควบคุมมลพิษ ซึ่งจากการติดตามตรวจสอบคุณภาพน้ำ โดยสำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 5 (นครปฐม) และสำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดชัยนาท พบว่า คุณภาพน้ำอยู่ในเกณฑ์พอใช้ หรือเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพน้ำในแหล่งน้ำผิวดินประเภทที่ 3 คือ แหล่งน้ำที่ได้รับน้ำทั้งจากกิจกรรมบางประเภท และสามารถเป็นประโยชน์เพื่อการอุปโภคและบริโภค โดยต้องผ่านการฆ่าเชื้อโรคตามปกติ และผ่านกระบวนการปรับปรุงคุณภาพ

น้ำทั่วไปก่อน และการเกษตรโดยพารามิเตอร์ที่ใช้ในการตรวจวัดคุณภาพน้ำและใช้เทียบกับเกณฑ์มาตรฐานคือ ปริมาณออกซิเจนละลายในน้ำ (DO) มีหน่วยเป็นมิลลิกรัมต่อลิตร ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 3 คุณภาพน้ำ แหล่งน้ำผิวดินปี พ.ศ. 2559-2564 (ข้อมูลจากสำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 5 นครปฐม และ สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 6 นนทบุรี กรมควบคุมมลพิษ)

แม่น้ำ	ปริมาณออกซิเจนละลายในน้ำ (DO) เฉลี่ย หน่วยมิลลิกรัมต่อลิตร (mg/l)					
	พ.ศ. 2559	พ.ศ. 2560	พ.ศ. 2561	พ.ศ. 2562	พ.ศ. 2563	พ.ศ. 2564
ท่าจีน	5.21	4.74	5.87	6.16	5.78	5.80

4.4.6 ความสัมพันธ์เชิงนโยบาย (Policy)

4.4.6.1 นโยบายระดับชาติ โดยนายเศรษฐา ทวีสิน นายกรัฐมนตรี (สำนักเลขาธิการ คณะรัฐมนตรี, 2566) ได้แถลงนโยบายต่อรัฐสภา เมื่อวันที่ 11 กันยายน พ.ศ. 2566 ที่เกี่ยวกับความมั่นคงทางอาหารไว้ 5 ประการ ได้แก่ (1) การสร้างรูปแบบการบริหารจัดการน้ำเพื่อตอบสนองต่อความต้องการน้ำในแต่ละพื้นที่ (2) ใช้นวัตกรรมเกษตรแม่นยำ (Precision Farming) เพื่อบริหารจัดการแปลงเกษตร (3) บริหารจัดการให้เกษตรกรเข้าถึงกรรมสิทธิ์ที่ดินเพื่อการเข้าถึงทรัพยากร (4) ใช้ประโยชน์จากระบบนิเวศที่เหมาะสม เช่น การขายคาร์บอนเครดิต กำหนดสัดส่วนการปลูกไม้ยืนต้น และ (5) รักษาความสมดุลของระบบนิเวศและอนุรักษ์ความหลากหลายพันธุ์สัตว์ ด้วยการเร่งฟื้นฟูความสมบูรณ์ของดินและน้ำ

4.4.6.2 นโยบายระดับจังหวัด โดยแผนพัฒนาจังหวัดชัยนาท (สำนักงานจังหวัดชัยนาท, 2566) ได้กำหนดแนวทางการพัฒนาที่เสริมสร้างความมั่นคงทางอาหารไว้ 5 ประเด็น ได้แก่ (1) การยกระดับมาตรฐานสินค้าเกษตรให้มีคุณภาพ (2) จัดหาน้ำเพื่ออุปโภค บริโภค และการเกษตรกรรม (3) จัดการน้ำเสียต้นทาง และพัฒนาระบบบำบัดน้ำเสียชุมชนให้ครอบคลุมพื้นที่ริมแม่น้ำสายหลัก (4) เพิ่มพื้นที่สีเขียว และ (5) ตรวจแหล่งผลิตอาหาร วิเคราะห์ความปลอดภัย

4.4.6.3 นโยบายระดับท้องถิ่น โดยเทศบาลตำบลนางลิ้อ (เทศบาลตำบลนางลิ้อ, 2564) และเทศบาลตำบลหนองน้อย (งานนโยบายและแผน เทศบาลตำบลหนองน้อย, 2564) ได้กำหนดแผนพัฒนาท้องถิ่น 5 ปี ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2566-2570 ที่เสริมสร้างความมั่นคงทางอาหารไว้ 4 ประเด็น ได้แก่ (1) พัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรกรรมให้เหมาะสม เพียงพอ (2) รักษาระบบนิเวศ เพื่อฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (3) ส่งเสริมอาชีพ กลุ่มอาชีพ และกลุ่มองค์กรต่าง ๆ เพื่อให้มีความเข้มแข็ง และ (4) สนับสนุนการใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมั่นคง

5. สรุปผลการศึกษา/ Conclusion

รูปแบบความสัมพันธ์ของเครือข่ายพลัง “บวร” วัดทรงสวาย มีอยู่ 6 รูปแบบ ได้แก่

รูปแบบที่ 1: ความสัมพันธ์อันหลากหลายด้วยบทบาทที่มีในสังคม: ความสัมพันธ์เชิงซ้อน (Diversity of Linkage: Multiplex) พบว่า บทบาทของเครือข่ายพลัง “บวร” มีองค์ประกอบ 3 ภาคส่วน ได้แก่ (1) บ้าน

ประกอบด้วย 4 หมู่บ้าน คือ หมู่ที่ 1 บ้านหนองแค ตำบลหนองน้อย อำเภอสว่างวีรกรรม หมู่ที่ 7 บ้านวังฉลาด หมู่ที่ 8 บ้านหนองแค และหมู่ที่ 13 บ้านทรัพย์สมบูรณ์ ตำบลนางลือ อำเภอสว่างวีรกรรม จังหวัดชัยนาท โดยมีกำนันทั้ง 2 พื้นที่ เป็นแกนหลัก (นางธนพร ใจแสน กำนันตำบลนางลือ กับนายสมควร อ่อนสิงห์ กำนันตำบลหนองน้อย) (2) วัด ได้แก่ วัดทรงเสวย โดยมีผู้ให้ข้อมูลคนที่ 6 เจ้าอาวาส เป็นแกนหลัก (3) ราชการ ได้แก่ เทศบาลตำบลหนองน้อย และเทศบาลตำบลนางลือ โดยมีนายกเทศมนตรีทั้ง 2 องค์ประกอบส่วนท้องถิ่นเป็นแกนหลัก (นายสมเกียรติ วงศ์สมุท นายกเทศมนตรีตำบลหนองน้อย และนายพันท้าย จุฑาวิทยา นายกเทศมนตรีตำบลนางลือ) มีลักษณะเป็น บทบาทแบบพหุสัมพันธ์ (Multiple Relation Roles) ที่มีฐานมาจากรูปแบบการเกาะเกี่ยวกันภายในเครือข่าย ซึ่งขึ้นอยู่กับบทบาทที่ทำในกิจกรรมทางสังคม กิจกรรมสังคมสงเคราะห์ กิจกรรมการประกอบอาชีพ รวมถึงฐานความเป็น เครือญาติ โดยความเข้มข้นของบทบาทจะปรากฏชัดเจนในระดับเครือข่ายย่อย โดยมีเจ้าอาวาสวัดทรงเสวย เป็นจุดศูนย์กลางของแต่ละเครือข่ายย่อย แสดงบทบาทในการให้คำปรึกษา การให้ความช่วยเหลือ การให้พื้นที่กลาง ในการดำเนินกิจกรรมเพื่อขับเคลื่อนความมั่นคงทางอาหาร ซึ่งท่านได้วางองค์ได้เหมาะสมกับความเป็นสมณเพศ ทั้งยังเป็นศูนย์รวมจิตใจของเครือข่าย นอกจากนี้ ยังมีการเปิดโอกาสให้สมาชิกของเครือข่ายได้แสดงบทบาทอย่าง เต็มที่ในการดำเนินกิจกรรมทางสังคม เช่น การมอบหมายให้กำนันสมควร อ่อนสิงห์ เป็นคนกลางในการประสานความร่วมมือจากทั้ง 4 หมู่บ้านในฐานะที่เป็นเจ้าของพื้นที่ ทำให้บรรยากาศของเครือข่ายมีความเป็นกันเอง เกิดการยอมรับ นับถือซึ่งกันและกันที่สุดในที่สุด อย่างไรก็ตาม บทบาทของเจ้าอาวาสวัดทรงเสวยในเครือข่ายทางสังคมที่มีลักษณะเป็น บทบาทแบบพหุสัมพันธ์ หรือความสัมพันธ์เชิงซ้อนนั้นมีฐานมาจากรูปแบบการเกาะเกี่ยวกันภายในเครือข่าย เช่น การเป็นศูนย์รวมจิตใจ การเปิดพื้นที่กลางให้เกิดการเรียนรู้ การให้โอกาสสมาชิกเครือข่ายได้แสดงบทบาทอย่างเต็มที่ ทำให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อความมั่นคงทางอาหาร แต่ในบางครั้งอาจต้องสวมบทบาทของผู้สงเคราะห์ ทำให้ต้องปรับเปลี่ยนบทบาทไปตามสถานการณ์ เพื่อรักษาความสมดุลของสังคม (Social Balance) ลดช่องว่างระหว่างผู้มั่งคั่งทางสังคมกับผู้เปราะบางทางสังคม อันนำไปสู่ความสำเร็จในการบริหารจัดการความมั่นคงทางอาหาร กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ การใช้เครือข่ายส่วนบุคคล (Personal Network) เป็นสะพานเชื่อม (Link to) ไปสู่ เครือข่ายทางสังคม (Social Network)

รูปแบบที่ 2: ความสัมพันธ์ทางสังคมบนพื้นฐานของการแลกเปลี่ยน (Transactional Contact) พบว่า บทบาทของเจ้าอาวาสวัดทรงเสวยที่รักษาความสมดุลของสังคม (Social Balance) ต้องอาศัยการมีเครือข่ายส่วนบุคคล นำไปสู่เครือข่ายทางสังคม เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จในการบริหารจัดการกับสถานการณ์ความมั่นคงทางอาหารของพื้นที่ แม้ว่าส่วนใหญ่กล่าวเป็นเสียงเดียวกันว่าการรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายนี้ เป็นไปเพื่อรักษาความสัมพันธ์เป็นเหตุผลลำดับแรก เมื่อพิจารณาในรายละเอียด พบว่า การรวมตัวเป็นเครือข่ายพลัง “บวร” วัดทรงเสวยนี้ มักเป็นไปตามเหตุผล ในเชิงผลประโยชน์มากกว่า เพราะต้องประสานงานกับบุคคลจากหลายฝ่าย รวมถึงการเข้าถึงชุมชน/แกนนำทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ จึงต้องพยายามทำความเข้าใจรักษาความสัมพันธ์และสร้างเครือข่ายทางสังคมเอาไว้ เพื่อใช้ในการสร้างไว้วางใจกัน (Trust) โดยจำเป็นต้องมีการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ทั้งที่อยู่ในรูปแบบของการประกอบอาชีพ เช่น การสร้างตลาด รูปแบบการสังคมสงเคราะห์ (เช่น การมอบถุงยังชีพ การมอบทุนการศึกษา) รูปแบบของผลประโยชน์ที่ไม่เป็นตัวเงิน การสร้างระบบความเชื่อ ระบบคุณค่า นอกจากนี้ บทบาทของชุมชน (บ้าน) ก็ได้ใช้วัดทรงเสวยเป็นฐานในการสร้างความมั่นคงทางอาชีพผ่านตลาดวัดทรงเสวย สร้างความมั่นคงทางสังคมผ่านการดูแลผู้เปราะบางทางสังคม ในบทบาทนี้ วัดทรงเสวยทำหน้าที่เสมือนตาข่ายทางสังคม (Social Safety Net) ที่รองรับกับสถานการณ์ที่เปราะบาง ในขณะที่ราชการ (ส่วนท้องถิ่น) ก็ได้ใช้วัดทรงเสวยเป็นฐานในการสร้างความเชื่อถือศรัทธา

ผ่านกิจกรรมทางสังคมต่าง ๆ อาทิ การสนับสนุนตลาดวัดทรงสวย การสนับสนุนโคกหนองนาวัดทรงสวย การสนับสนุนเจ้าอาวาสวัดทรงสวยดำเนินกิจกรรมเพื่อสังคม ในบทบาทนี้ วัดทรงสวยทำหน้าที่เสมือนจุดเชื่อมต่อเครือข่ายทางสังคม (Local Social Node)

รูปแบบที่ 3: ความสัมพันธ์ทางสังคมในลักษณะที่เท่าเทียมกันและไม่เท่าเทียมกัน (Directional Flow) พบว่า องค์ประกอบของเครือข่ายพลัง “บวร” วัดทรงสวย ที่มีกิจกรรมแลกเปลี่ยน ประสานผลประโยชน์ระหว่างกัน มีทั้งรูปแบบที่ได้รับผลประโยชน์ในลักษณะที่เท่าเทียมกันและไม่เท่าเทียมกัน เช่น วัดได้พลังศรัทธาจากชุมชน (บ้าน) ในขณะที่ชุมชน (บ้าน) ก็ได้พื้นที่ในการประกอบอาชีพ ซึ่งนับเป็นการแลกเปลี่ยนที่สมดุล (Balanced Reciprocity) ในขณะที่ราชการ (ส่วนท้องถิ่น) มาร่วมกิจกรรม ได้คะแนนเสียง วัดทรงสวยได้รับการยอมรับ แต่ชุมชน (บ้าน) กลับได้รับผลประโยชน์ในลักษณะตัวบุคคลมากกว่า แทนที่จะเป็นประโยชน์มหาชน ซึ่งเมื่อเทียบมูลค่าของผลตอบแทนทั้ง 2 กรณีแล้ว ย่อมไม่เท่าเทียมกันอย่างแน่นอน นั่นก็คือการแลกเปลี่ยนที่ไม่สมดุลกัน (Negative Reciprocity) นอกจากนี้ รูปแบบการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ที่ไม่เท่าเทียมกัน ยังหมายรวมถึงความพึงพอใจในการแลกเปลี่ยนด้วย ดังนั้น ทิศทางการไหลของความสัมพันธ์ที่ไปทางคู่แลกเปลี่ยนอย่างไร ก็ขึ้นอยู่กับระดับความผูกพันส่วนตัวของคู่แลกเปลี่ยน รวมถึงเงื่อนไขความสัมพันธ์เชิงอำนาจของคู่ความสัมพันธ์ด้วย เช่น วัดทรงสวยมีภาพของความเป็นชนชั้นพิเศษในเครือข่ายเด่นชัดมาก ทำให้ได้รับการยอมรับนับถือจากเครือข่ายชุมชน (บ้าน) และราชการ (ส่วนท้องถิ่น) ดังนั้น หากวัดทรงสวยต้องการความช่วยเหลือจากเครือข่าย มักจะได้รับการช่วยเหลือโดยไม่จำเป็นต้องตกลงว่าจะให้ผลตอบแทนอย่างไรกับคู่แลกเปลี่ยน

รูปแบบที่ 4: รูปแบบความถี่และระยะเวลาของความสัมพันธ์ (Frequency and Duration of Relationship) พบว่า ความถี่และระยะเวลาของความสัมพันธ์ของเครือข่ายพลัง “บวร” วัดทรงสวย ถือเป็นปัจจัยที่นำไปสู่คุณภาพของความสัมพันธ์ในลักษณะการเกิดความสัมพันธ์เชิงซ้อน และในทำนองเดียวกัน ความถี่ของความสัมพันธ์ ก็เป็นผลสืบเนื่องมาจากความสัมพันธ์เชิงซ้อน ความผูกพันและความมีอิทธิพลต่อกันและกันในด้านพฤติกรรมนั้น ขึ้นอยู่กับความถี่และความบ่อยครั้งของการพบปะสัมพันธ์กัน ขึ้นอยู่กับช่วงระยะเวลาของความสัมพันธ์ด้วย ยิ่งเครือข่ายย่อยหนึ่งมีความสัมพันธ์กับอีกเครือข่ายย่อยหนึ่งบ่อยครั้ง รวมถึงมีระยะเวลาของการรู้จักกันนานเพียงใด ความสัมพันธ์ระหว่างเครือข่ายย่อยสองเครือข่ายจะมีอิทธิพลกำหนดพฤติกรรมของกันและกันมากขึ้นเท่านั้น เนื่องจากมีความผูกพันกันมาก แต่ความถี่ของความสัมพันธ์อย่างเดียวไม่เพียงพอที่จะทำนายอิทธิพลของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลหรือพฤติกรรมของบุคคลได้ ในส่วนของการรักษาความสัมพันธ์ระหว่างเครือข่ายย่อยของเครือข่ายพลัง “บวร” วัดทรงสวย โดยทั่วไปใช้วิธีการรวมดำเนินกิจกรรมผ่านรูปแบบคณะกรรมการ และการประกอบอาชีพผ่านตลาดวัดทรงสวย

รูปแบบที่ 5: ความสัมพันธ์เชิงบริบทของพื้นที่ (Area Context) พบว่า บริบทเชิงพื้นที่ของเครือข่ายพลัง “บวร” วัดทรงสวย มีความเหมาะสมกับการปลูกข้าว และการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ เพราะเป็นที่ราบลุ่ม มีแม่น้ำท่าจีนไหลผ่านกลางชุมชน มีระบบชลประทานของคลองส่งน้ำพลเทพขนาดทั้ง 2 ข้างของพื้นที่ ถือเป็นรูปแบบความสัมพันธ์ที่เอื้อต่อความมั่นคงทางอาหาร เนื่องจากมีความสามารถในการผลิตอาหาร (ข้าว+ปลา+พืชผัก) แต่ต้องพัฒนาและรักษาคุณภาพน้ำผิวดิน โดยเฉพาะน้ำในแม่น้ำท่าจีน ซึ่งถือเป็นหัวใจหลักของระบบความมั่นคงทางอาหารของพื้นที่

รูปแบบที่ 6: ความสัมพันธ์เชิงนโยบาย พบว่า นโยบายที่ส่งเสริมความมั่นคงทางอาหารของพื้นที่ที่มีความสอดคล้องกันตั้งแต่ต้นนโยบายระดับชาติ ระดับจังหวัด ระดับท้องถิ่น คือ (1) การสร้างรูปแบบการบริหารจัดการน้ำเพื่อให้มีน้ำเพียงพอต่อการผลิตอาหาร (2) ใช้นวัตกรรมเกษตรแม่นยำ (Precision Farming) เพื่อยกระดับมาตรฐาน

บริหารจัดการแปลงเกษตร ตรวจแหล่งผลิตอาหาร วิเคราะห์ความปลอดภัย และพัฒนาสินค้าเกษตรให้มีคุณภาพ (3) บริหารจัดการให้เกษตรกรเข้าถึงกรรมสิทธิ์ที่ดินเพื่อการเข้าถึงทรัพยากร (4) รักษาและใช้ประโยชน์จากคุณสมบัติของระบบนิเวศและอนุรักษ์ความหลากหลายทางพันธุกรรมทั้งพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ ด้วยการกำหนดสัดส่วนการปลูกไม้ยืนต้น เพิ่มพื้นที่สีเขียว แรงฟื้นฟูความสมบูรณ์ของดิน น้ำ อากาศ จัดการน้ำเสียต้นทาง พัฒนาระบบบำบัดน้ำเสียชุมชนให้ครอบคลุมพื้นที่ริมแม่น้ำสายหลัก และ (5) สนับสนุนการใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการดำรงชีพ ส่งผลให้สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมั่นคง ด้วยการรวมกลุ่ม เพื่อผลิต จัดสรร และใช้ประโยชน์จากคามมั่นคงทางอาหารอย่างเต็มศักยภาพ

6. อภิปรายผล

ผลการศึกษารูปแบบความสัมพันธ์ของเครือข่ายกับความมั่นคงทางอาหาร พบว่า เครือข่ายพลัง “บวร” วัดทรงสวาย มีลักษณะเป็นเครือข่ายหลายระดับที่มีการเชื่อมโยงกันอย่างกว้างขวาง และเป็นเครือข่ายแบบไม่เป็นทางการ การสร้างเครือข่ายเริ่มจากความสัมพันธ์ส่วนตัว มีลักษณะร่วมที่เกิดจากความรู้สึกเป็นคนบ้านเดียวกัน มีรากฐานบรรพบุรุษร่วมกัน มีประวัติศาสตร์ร่วมกัน มีการขยายเครือข่ายทั้งแนวนราบและแนวตั้ง ผ่านการมีปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยนที่มีขอบเขตชัดเจน มีลักษณะเป็นความสัมพันธ์เชิงซ้อนแม้จะมีจุดมุ่งหมายร่วมกันอยู่บนพื้นฐานของแลกเปลี่ยนผลประโยชน์เป็นหลัก ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนทั้งที่สมดุลและไม่สมดุล ซึ่งช่วงเวลาของความสัมพันธ์ขึ้นอยู่กับระดับความสัมพันธ์ส่วนตัวของสมาชิกในเครือข่าย ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ ธนพฤกษ์ ชามะรัตน์, ดุษฎี อายุวัฒน์ และอรนัฏดา ชินศรี (2554) ที่พบว่า ลักษณะทั่วไปของเครือข่ายทางสังคมของนายหน้าแรงงานอีสานสามารถจำแนกได้ 3 ลักษณะ คือ (1) เป็นเครือข่ายระดับเดียว (2) เป็นเครือข่ายที่มีการเชื่อมโยงกัน และ (3) เป็นเครือข่ายแบบไม่เป็นทางการ เริ่มกิจกรรมจากวงเล็ก ๆ ในฐานะคนรู้จักกัน มีประสบการณ์ร่วมกัน พัฒนามาเป็นการรวมกลุ่มในรูปแบบเครือข่ายทางสังคมแบบหลวม ๆ เน้นการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์กันจนกลายเป็นความสัมพันธ์เชิงซ้อนเป็นไปเพื่อรักษาความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในเครือข่ายเอาไว้ และช่วงเวลาของความสัมพันธ์ระหว่างนายหน้าแรงงานในเครือข่ายทางสังคมขึ้นอยู่กับระดับความสัมพันธ์ส่วนตัวของนายหน้าแรงงานในเครือข่ายเป็นหลัก

7. ข้อเสนอแนะการวิจัย

7.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ควรมีการถอดปัจจัยความสัมพันธ์จากรูปแบบที่ศึกษาไปสร้างรูปแบบการพัฒนา ต่อยอด เพื่อใช้เป็นกรอบในกระบวนการขับเคลื่อนความมั่นคงทางอาหารภายใต้กรอบการบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน

7.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้ ควรนำรูปแบบความสัมพันธ์เชิงเครือข่ายไปพัฒนาต่อยอดเพื่อกำหนดเป็นเงื่อนไขในการสร้างความเข้มแข็งให้แก่กลุ่มองค์กรต่าง ๆ อาทิ องค์กรเกษตรกร องค์กรชุมชน องค์กรธุรกิจเพื่อสังคม เป็นต้น

7.3 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป ควรมีการศึกษารูปแบบการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (Climate change) ที่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงทางอาหาร เนื่องจากเป็นปรากฏการณ์ที่ได้รับผลกระทบโดยตรงต่อประเด็นความมั่นคงทางอาหาร

เอกสารอ้างอิง

- งานนโยบายและแผน เทศบาลตำบลหนองน้อย. (2564). **แผนพัฒนาท้องถิ่น (พ.ศ. 2566-2570) เทศบาลตำบลหนองน้อย อำเภอวัดสิงห์ จังหวัดชัยนาท**. ชัยนาท: เทศบาลตำบลหนองน้อย.
- เทศบาลตำบลนางลือ. (2564). **แผนพัฒนาท้องถิ่น 4 ปี (พ.ศ. 2566-2570) เทศบาลตำบลนางลือ อำเภอเมืองชัยนาท จังหวัดชัยนาท**. ชัยนาท: เทศบาลตำบลนางลือ.
- ธนพลักษ์ ชามะรัตน์, ดุษฎี อายุวัฒน์ และอรนัฏดา ชินศรี. (2554). หมุดยึดคนกระจาย: เครือข่ายทางสังคมของนายหน้าแรงงานอีสาน. **วารสารสังคมลุ่มน้ำโขง**, 7(3), 27-52.
- ธาดา วรรณธนปิยกุล, ทองอินทร์ ไหวดี, สิงหา จันทริยวงษ์ และปิยศักดิ์ สีดา (2565). “บวร” เพื่อการดูแลสุขภาพตนเองของชาติพันธุ์ไทย-ลาว หลังสถานการณ์โควิด-19. **วารสารวิชาการสาธารณสุขชุมชน**, 8(3), 93-104.
- พระครูสิริปัญญาวิวัฒน์. (2565). การพัฒนารูปแบบการจัดการชุมชนคุณธรรมขับเคลื่อนด้วยพลังบวรตามศาสตร์พระราชา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม. **วารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์**, 7(4), 120-132.
- ศิริพร วัชวัลคุ. (2558). **ความร่วมมือระดับภูมิภาคด้านความมั่นคงทางอาหาร: การจัดการเรื่องความมั่นคงทางอาหารภายใต้ภาวะฉุกเฉินของอาเซียน**. ปทุมธานี: ศูนย์ดีเรกชัยนาม คณะรัฐศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สำนักงานจังหวัดชัยนาท. (2566). **แผนพัฒนาจังหวัดชัยนาท 5 ปี (พ.ศ. 2566-2570) ฉบับทบทวน**. ชัยนาท: สำนักงานจังหวัดชัยนาท.
- สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี. (2566). **คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรี นายเศรษฐา ทวีสิน นายกรัฐมนตรี แถลงต่อรัฐสภา วันจันทร์ที่ 11 กันยายน พ.ศ. 2566**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา.